

Dames en heren,
Geachte heer Aerts,

Hartelijk dank voor deze biografie.

Vorig jaar kreeg Thorbecke - eindelijk - een standbeeld hier in Den Haag.

Het staat schuin tegenover het Torentje van de premier en Thorbecke kijkt daarvandaan naar het Binnenhof.

Ik was aanwezig bij de onthulling, op een winterse besneeuwde dag.

Het beeld laat Thorbecke zien, in pak, zittend aan een bureau, en bovenop het bureau zit een mevrouw, in een kort, uitdagend rokje. Ik heb me er over verbaasd....

Men vond het kennelijk nodig Thorbecke op deze manier af te beelden.

Het standbeeld in Den Haag was het laatste standbeeld op rij, na Amsterdam en Zwolle die er al lang één hadden.

En het eerste dat nú al aan onderhoud toe is....(en hopelijk zal bij het onderhoud ook nog eens kritisch gekeken worden naar die mevrouw op het bureau....).

Naar ik heb begrepen is het standbeeld op bepaalde plekken gaan roesten.

En dat is natuurlijk jammer, maar in het licht van vandaag misschien ook wel symbolisch.

Want de erfenis van Thorbecke hoort niet vastgeroest te zijn.

Die hoort dynamisch te zijn – en permanent te worden onderhouden.

En dan is zo'n prachtige biografie van Remieg Aerts ontzettend belangrijk. Omdat het Thorbecke in zijn tijd plaatst.

En ons uitnodigt er met de ogen van nú naar te kijken. Om dan te ontdekken dat Thorbecke ook vandaag de dag nog veel te vertellen heeft en van grote betekenis is voor het parlement.

We kennen Thorbecke natuurlijk allemaal aan de hand van zijn belangrijkste wapenfeiten.

De hervorming van de Grondwet in 1848 – met als belangrijkste pijlers een direct gekozen volksvertegenwoordiging, openbaarheid van bestuur,

en ministeriële verantwoordelijkheid.

Jammer alleen dat aan die directe verkiezingen nog niet iedereen mocht deelnemen; dat zou nog meer dan een halve eeuw duren, tot 1919 om precies te zijn.

Ik noem ook: het Huis van Thorbecke, met zijn heldere verantwoordelijkheidsverdeling tussen Rijk, provincies en gemeenten.

De wet op het middelbaar onderwijs, die ook de emancipatie van meisjes bevorderde.

En natuurlijk de manier waarop hij de vormgeving van Nederland letterlijk ter hand nam: de aanleg van het Noordzeekanaal en andere belangrijke werken.

Die van Nederland destijds een modern industrieel land maakten.

In deze biografie lezen we óók waaróm Thorbecke deed wat hij deed.

En hoe zijn persoonlijke situatie en de tijdgeest hem daartoe brachten.

Politiek is altijd persoonlijk, en het persoonlijke is altijd politiek.

Thorbecke, en dat maakt hem voor mij heel herkenbaar, had geen kruiwagens of handige connecties in zijn familie. Geboren in Zwolle, uit een verarmde familie, had hij een moeilijke jeugd die in het teken stond van plicht, leren en studeren.

Hij moest het mislukte leven van zijn vader goedmaken en een geleerde worden.

Hij heeft zijn leven lang gevochten.

Van huis uit, door de plaats waar hij geboren is, stond hij op achterstand.

Zijn ouders hadden het niet breed en het enige wat ze hem te bieden hadden, was hem dwingend te wijzen op het belang van zijn scholing.

Hij vocht zich zelfstandig omhoog en zijn intellectuele talenten en zijn krachtige karakter hielpen hem daarbij.

Dat sterkte hem in zijn opvattingen over het belang van neutrale wet- en regelgeving, van een onafhankelijk parlement met mandaat van de kiezer.

En van de openbaarheid van de besluitvorming en benoemingsprocedures.

Hij is de grondlegger van onze parlementaire democratie.

Het woord 'achterkamertjespolitiek' was nog niet uitgevonden, maar zijn hervorming van de grondwet was

er mede op gericht een einde te maken aan dat soort beslotenheid en vriendjespolitiek.

En dat is ook mede ingegeven door zijn persoonlijke ervaring, als telg uit de kleine burgerij. Reden waarom Thorbecke niet in aanmerking kwam voor officiële bestuurlijke ambten.

Zijn voorbereidende studies over de Grondwet als hoogleraar, maakten hem in de ogen van de toen heersende elite aanvankelijk tot een gevaarlijke revolutionair.

Maar later kreeg hij van Koning Willem II een leidende rol bij de instelling van een constitutionele monarchie - juist om de geest van revolutie die destijds over Europa waaide, in Nederland vóór te zijn.

Hij voelde de tijdgeest dus goed aan.

Thorbecke was in zijn tijd, een progressieve liberaal.

Als ontwerper van de ministeriële verantwoordelijkheid verkoos hij *checks and balances* boven het centralistische gezag naar Frans voorbeeld.

Maar hij liet zijn oren níet hangen naar 'het volk'.

Hij deinsde er niet voor terug om als Minister impopulaire maatregelen te nemen als dat Nederland uiteindelijk verder bracht.

En hij bediende ook geen achterban.

De regels en wetten, en een heldere besluitvormingsprocedure stonden bij hem voorop.

Thorbecke zou ooit gezegd hebben:

Mijn geweten zegt mij dat ik nooit een woord gesproken, nooit een regel geschreven, nimmer een stap heb gedaan om de gunst te bejagen, hetzij van het volk, hetzij van een vorst.

Omdat hij de nieuwe ordening zelf had ontworpen kon Thorbecke, toen hij zelf in het parlement zat, andere Kamerleden uitleggen hoe ze om moesten gaan met hun nieuwe instrumenten, hier in de oude zaal, waar de directe volksvertegenwoordiging haar werk deed.

De nieuwe leden van een instituut dat voorheen een soort inspraakorgaan bij het koninklijk bestuur was geweest, hadden moeite om die nieuwe ruimte op de juiste manier te pakken.

Het recht van interpellatie, het indienen van een amendement, het gebruik van een motie, hier in deze zaal, waar de direct gekozen volksvertegenwoordiging haar werk deed.

We kunnen het ons bijna niet meer voorstellen, maar het was destijds revolutionair.

Volgens de Handelingen introduceerde Thorbecke in 1850 de aanhef "Mijnheer de Voorzitter". Tot die tijd gebruikte men de aanhef "Mijne heeren".

Thorbecke wilde een voorzitter die letterlijk het centrale en neutrale aanspreekpunt was, tussen de macht van de koning en de ministers aan de ene kant en die van het parlement aan de andere kant.

Vandaag de dag is "Mevrouw de Voorzitter" één van de meest herkenbare elementen in het debat in de Tweede Kamer.

Hier ben ik Thorbecke heel dankbaar voor.

Door Thorbecke is de Voorzitter het gezicht van het parlement geworden.

Alle ogen waren in die tijd dus gericht op Thorbecke. Politieke partijen waren er nog niet. En dat Thorbecke die machtspositie als politicus flink uitbuitte, moeten we hem maar niet kwalijk nemen. Als parlementariër interpreteerde hij de regels soms toch net wat anders dan later, als voorman van de regering. Ja, je bent politicus of je bent het niet...

Dames en heren,

In het boek is een aantal hoofdstukken gewijd aan de vormende jaren van Thorbecke in Duitsland, waar hij zich verdiepte in filosofie en geschiedenis.

Daar kwam hij tot de overtuiging dat je altijd in harmonie met de tijd moet kijken welke hervormingen er nodig zijn om de samenleving goed te laten functioneren.

Ik zei aan het begin al dat we de erfenis van Thorbecke daarom het meest recht doen door er met de ogen van toen én nu naar te kijken.

In die geest noem ik de staatscommissie die door de regering is ingesteld en die onderzoekt of we het Nederlandse parlementaire stelsel moeten aanpassen. Ik hoop dat alle commissieleden deze biografie grondig lezen en niet op hun nachtkastje laten liggen.

Een ander aandachtspunt dat mij zeer aan het hart gaat is de bescherming van de democratie, 'even fraai als fragiel', zoals mensen vaak zeggen.

Er zijn anti-democratische krachten die een gevaar kunnen vormen voor het Nederlandse parlementaire bestel.

Zorgen we wel voor voldoende bescherming?

En wat kunnen we daar tegen doen?

Thorbecke, dat leidt geen twijfel, was een uitermate invloedrijk staatsman, ik hoor zijn naam nog regelmatig vallen in debatten in de Kamer.

Als Kamerleden weer een loopje lijken te nemen met de uitgangspunten van Thorbecke, bijvoorbeeld door achterkamertjespolitiek te bedrijven, hoor ik vaak andere leden zeggen: 'Thorbecke zou zich in zijn graf omdraaien'. Zelf zeg ik het ook wel eens, maar nooit hardop. Wat dat betreft is hem weinig rust gegund.

Hij was een man met grote talenten, en een krachtige persoonlijkheid.

Niet voor niets heet deze biografie: 'Thorbecke wil het'.
Maar we weten uit de overlevering dat hij ook heel
liefdevol kon zijn.

Eigenlijk had hij twee grote liefdes:
zijn vrouw Adelheid die hij adoreerde én de wet –
die het mogelijk maakte een samenleving in te richten op
basis van gelijke kansen.

En dat laatste raakte mij persoonlijk. Daarom is het mij
een lief ding waard als deze biografie ervoor zorgt dat de
erfenis van Thorbecke breder uitgedragen zou worden,
onder meer via het onderwijs. Maar het kan ook ten
voorbeeld gesteld worden aan alle mensen wiens wieg of
die van hun ouders niet in Nederland stond. Thorbecke
heeft laten zien zelf vanuit een achterstandspositie
geschiedenis te kunnen schrijven. Thorbecke heeft ons
allemaal wat te zeggen.

En u, als biograaf van Thorbecke, heeft dit bijzonder mooi
geschreven.

Heel veel dank daarvoor!